

De

NUMMER 8 /// JAARGANG 89 /// 10 JANUARI 2014

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

*Niet van gisteren:
Gods Woord in het heden*

Verankerd in Christus

Verboden gebed

**Hermeneutiek: regels voor
het verstaan van de Bijbel**

Hoe leg je de Bijbel uit en hoe pas je hem toe?

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, drs. Janneke Burger- Niemeijer,
drs. Peter Hommes, drs. Erik Koning,
dr. Hans Schaeffer.

Brede redactie kernredactie plus dr. Rob van
Houwelingen, dr. Ad de Bruijne, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-
Het abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

www.dereformatie.nl

Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

GEESTELIJKE NALATENSCHAP

TEKST: HELEEN SYTSMA-VAN LOO, EINDREDACTEUR ///

De overgang naar een volgend kalender-
jaar bepaalt ons bij de voortgang van
de tijd: het voorbije jaar ligt voorgoed
achter ons en hoe 2014 eruit gaat zien,
weet God alleen. Hoe ga je om met die
wetenschap?

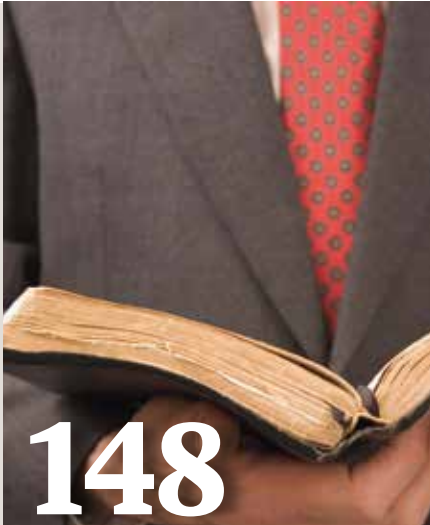
Sommigen hebben er bij het verstrijken
van de jaren moeite mee om te con-
stateren dat wat zij destijds belangrijk
vonden en waar zij voor door het vuur
gingen, door een volgende generatie
niet begrepen wordt of zonder meer
wordt afgedankt. Omgekeerd begrijpen
ze zelf heel weinig van datgene waar
een nieuwe generatie warm voor loopt.
Ze kunnen er moedeloos van worden of
door verbitterd raken. Hun geestelijke
nalatenschap is ingebed in onvrede en
gemor. Het achterhoedegevecht dat
zij voeren, houdt de ontwikkelingen
intussen niet tegen, maar vergroot de
tegenstellingen alleen maar.

Anderen verstaan de kunst om bij
het loslaten dankbaarheid te laten
overheersen en uit te stralen naar wie
na hen komen – dankbaarheid zowel
voor wat geweest is als voor wat is en
wat nog komen gaat. Hun werk had
een plek in Gods plan met de wereld;
Hij gaat in een andere tijd verder met
andere mensen aan het roer en wellicht
op een andere manier.

Ook de Heer Jezus moest loslaten waar
Hij zich als mens voor ingespannen
had op aarde. Johannes 17 laat zien
met welke houding Hij dat deed. Hij
staat op het punt om terug te gaan naar
zijn Vader in de hemel. Zijn leerlingen
stuurt Hij de wereld in met zijn bood-
schap van het koninkrijk van de vrede.
Vol liefde vertrouwt Hij hen toe aan de
zorg van zijn Vader. Ook zonder Hem
nog te zien zullen ze in verbondenheid
met Hem zijn missie volbrengen. Even
tevorens (Joh. 14:27) had Hij hen expli-
ciet bemoedigd met de woorden: maak
je niet ongerust als Ik wegga, Ik laat
jullie mijn vrede na.

IN DIT NUMMER

148

DE WORSTELING VAN DE HERMENEUTIEK

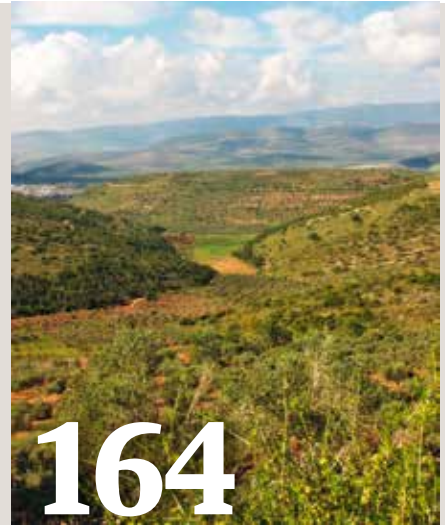
Veel christenen geloven dat de Bijbel het Woord van God is en dat God ons daarin de weg wil wijzen in het leven van vandaag. Maar hoe werkt dat? Hoe leg je de Bijbel uit en hoe pas je hem toe? Een rondetafelgesprek met vier theologen uit de redactie.

154

VERSTA IK U GOED?

Goed verstaan wat God ons vandaag te zeggen heeft, verloopt minder rechtstreeks dan we gewend waren. Om de hermeneutiek kunnen we niet heen. Daarbij is het belangrijk dat wij juist vandaag de ontvankelijke omgang met God en de Bijbel vernieuwen.

164

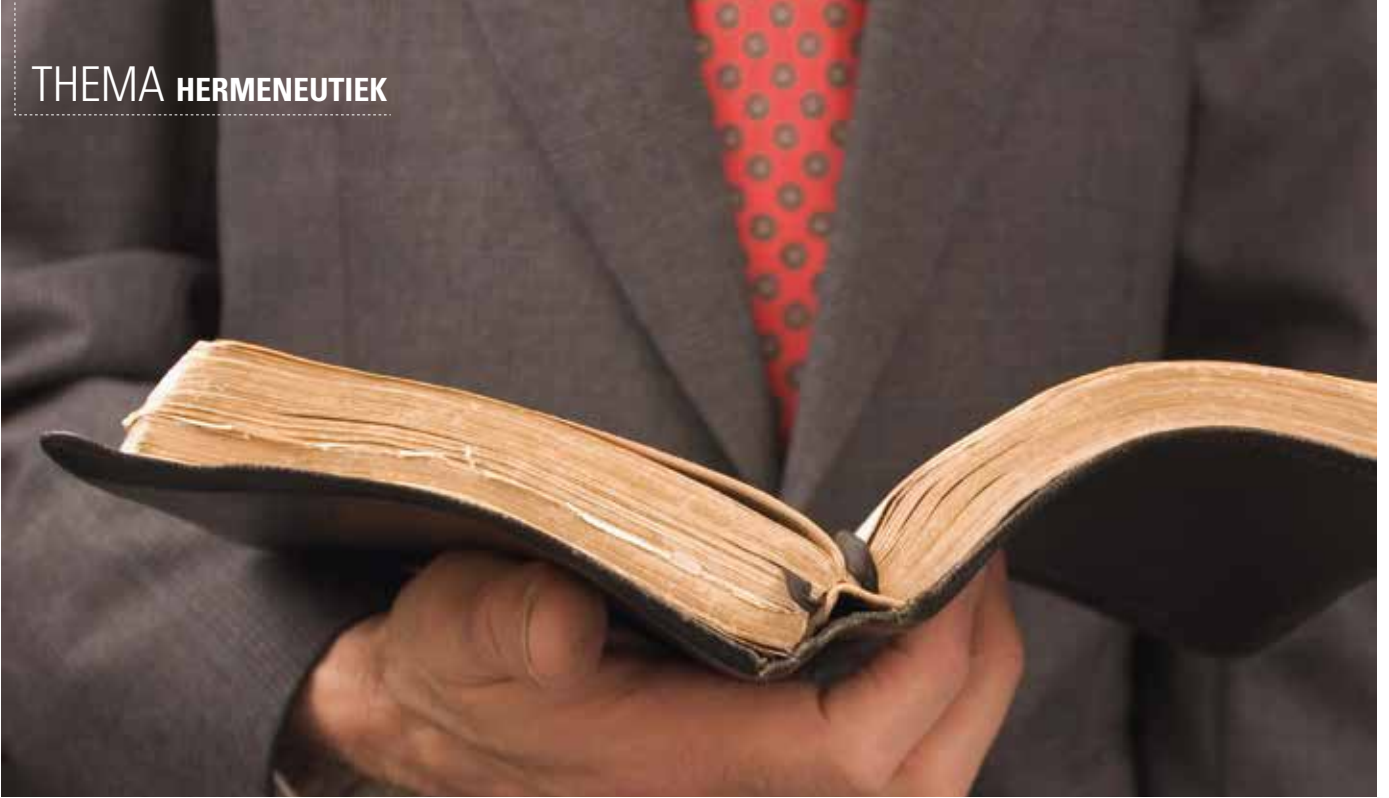
VERBODEN GEBED

Wat als God je een bepaald gebed verbiedt? Dat overkwam Gods dienaar Mozes. Door Gods hulp kwam hij zover dat hij diens beslissing aanvaardde en het volk Israël erover vertelde. Het concrete gebed werd afgewezen, maar de bidder werd geholpen.

EN VERDER

153 COLUMN VERANKERD IN CHRISTUS /// 153 WWW.DEREFORMATIE.NL /// 158 NIET VAN GISTEREN: GODS WOORD IN HET HEDEN /// 161 BOEKENTIP LEESVERSLAG VAN EEN GEREFORMEERD BIJBELLEZER /// 161 KOMEN EN GAAN BINNEN DE REDACTIE /// 162 BOEKEN OVER BIJBELLEZEN /// 166 ZING EEN NIEUW LIED 'VERHOOR MIJ ALS IK ROEP TOT U' /// 167 ARMOEDEONDERZOEK 2013 /// 168 UIT DE KERKEN /// 168 NIEUWS EN PERSBERICHTEN

De Bijbel uitleggen en toepassen – de worsteling van de hermeneutiek

TEKST: ERIK KONING EN PETER HOMMES, REDACTEURS VAN DE REFORMATIE ///

Veel christenen geloven dat de Bijbel het Woord van God is en dat God ons daarin de weg wil wijzen in het leven van vandaag. Maar hoe werkt dat? Hoe leg je de Bijbel uit en hoe pas je hem toe?

De bezinning op de interpretatie en uitleg van de Bijbel is het onderwerp van de hermeneutiek. En die kan voor verhitte discussies zorgen, omdat de toepassing van de Bijbel direct effect heeft op het leven van christenen. Voor velen heeft het lezen van de Bijbel te maken met zoeken: wat wil God eigenlijk? En mag je de Bijbel nu anders uitleggen dan vroeger gebeurde? Kan wat de kerk leert ook het zicht belemmeren op wat God ons wil vertellen? Of is eerbiedig Bijbel lezen bij voorbaat een onmogelijke opgave voor postmoderne mensen? Over deze en andere hermeneutische vragen gingen vier theologen uit de redactie van *De Reformatie* met elkaar in gesprek. Op pag. 150-151 geven zij hun

persoonlijke visie op het onderwerp hermeneutiek. Het verslag van het gesprek volgt hier. Aan het gesprek zijn een vijftal leestips ontleend die u in de lopende tekst terugvindt.

Kunnen we de Bijbel onbevangen lezen? Of is dat een vorm van naïviteit die je op een gegeven moment kwijtraakt?

Janneke Burger: Toen ik in Kampen studeerde, werd ik tijdens mijn stage geconfronteerd met de vraag: wat wil God dat ik ga doen in de kerk? Mag ik van God dominee worden? Toen ik met die vragen naar de Bijbel ging, vond ik niet zomaar een antwoord. Zegt de Bijbel wat God wil, of lees ik daarin wat ik zelf wil? Ik heb inmiddels niet zozeer

mijn onbevangenheid verloren, maar vind het soms wel lastig.

Bas Luiten: Ik ben mijn onbevangenheid niet kwijtgeraakt, maar in de loop van mijn leven is wel mijn kennis verdiept en zijn mijn ogen opengegaan. Misschien dat ik eerder wat naïef was in mijn visie op de Bijbel, terwijl ik nu veel meer de diepte en de grote lijnen in de Bijbel zie.

Bram Beute: Dat onderscheid tussen onbevangen en naïef vind ik wel herkenbaar. Ik ben ook mijn onbevangenheid niet kwijtgeraakt, ik vind de Bijbel nog steeds een machtig boek. Maar de Bijbel is veel relevanter dan ik eerst dacht. Het gaat in de Bijbel over veel meer dan 'Jezus is voor onze zonden gestorven'; dat is een ernstige versmalling.

Janneke: Misschien is het naïef om in de Bijbel te zoeken naar heel concrete antwoorden op vragen waar je mee zit, bijvoorbeeld of je moet verhuizen of niet. Maar met open handen naar de Bijbel gaan en kijken wat God je geeft, dat is volgens mij onbevangen Bijbel-lezen.

Je kunt dus niet met concrete vragen naar de Bijbel gaan en dan een antwoord verwachten? Of kun je al Bijbellezend toch achter Gods bedoeling met jouw leven komen?

Hans Schaeffer: Tijdens het lezen van al die verhalen in de Bijbel moet je jezelf zo afstemmen op de Auteur dat je Hem echt leert kennen en daardoor kunt achterhalen wat Hij wil. Het gaat in de Bijbel altijd over wie God is. En van daaruit wie God voor jou is. Het gaat er dus niet om dat wij die Bijbel moeten verklaren. We kunnen niet vooraf bepalen wat eruit moet komen. Zo'n houding is in strijd met het wezen

van het christelijk geloof, dat God ons alles geeft uit genade. Bijbel lezen begint met dat je wilt luisteren. En al lezend gebeurt er iets met je: de Bijbel legt jou uit. Vertrouw daar maar op.

Bas: De Bijbel zegt inderdaad niet waar je moet gaan wonen of welke opleiding je moet volgen. Hij laat je vooral nadenken over je eigen motieven en doelen.

Maar de Bijbel zegt bijvoorbeeld wel iets over de man-vrouwverhouding. Dat ontdek je door de hele Bijbel te lezen, niet selectief, en zo God te leren kennen. Hij vertelde aan Abraham niet precies wie Hij was, maar Hij zei: 'Ga maar met Me mee, onderweg leer je Mij wel kennen.' En dat gebeurt nu bij ons door intensief met de Bijbel bezig te zijn.

Bram: Het gaat erom dat we samen luisteren naar God en proberen te achterhalen wat er in onze situatie hier en nu van ons wordt gevraagd. Niet in de eerste plaats om 'Gods bedoeling met homoseksualiteit' of 'Gods bedoeling met mannen en vrouwen in de kerk'.

Bas: Gods bedoeling of plan leren kennen, dat is dat je de heilige Geest ontvangt om door Hem te weten wat God in zijn genade schenkt (1 Kor. 2). Dan voel je aan wat Gods bedoeling is met jou, met de kerk, met de wereld, zonder dat je dat precies per concrete situatie weet.

Hans: En dat aanvoelen van God, die gemeenschap met Hem, kom je – ondanks alle weerbarstigheid en moeilijke verhalen – op het spoor via dat bijzonder complexe, oude boek, de Bijbel.

Leestip 1: Luister naar wat God je te vertellen heeft en laat zo je leven door Hem uitleggen

Kan dat wel? Kunnen we bij het lezen van de Bijbel 'de' waarheid achterhalen? In het moderne denken was het idee dat er wel een antwoord komt als je maar genoeg studeert. Maar voor veel postmoderne mensen, ook christenen, is de waarheid relatief geworden. Die valt niet te achterhalen – en dat is ook niet erg.

Bram: Het moderne denken ging uit van objectieve kennis: wij mensen kunnen ontdekken hoe het zit. Het postmodernisme heeft dat ontmaskerd en laat zien dat de mens helemaal niet zo objectief is. Daar voel ik me wel comfortabel bij. Maar dan weer niet in de versie dat *anything goes* en mensen alleen nog pragmatische keuzes maken, omdat de waarheid toch niet kan worden achterhaald.

Hans: Het idee dat we op grond van een uitspraak de werkelijkheid kunnen bepalen, zoals in het modernisme, moeten we in de kerk achter ons laten. We kunnen alleen maar samen zoekend luisteren naar de Bijbel en op basis daarvan uitspraken doen in de geest van de Bijbel. Dat is getuigen van God. Alleen dat kan mensen en ook de werkelijkheid veranderen. Zo'n uitspraak heeft niet de claim dat het de enige juiste is, maar je kunt daarin wel duidelijk zijn. Ik ga bijvoorbeeld niet mee met mensen die via een of andere draai overspel goedkeuren. Maar iemand die zo redeneert, hoeft niet meteen de kerk uit.

Bas: Dan ontstaan er toch verschillen tussen de gemeenten, waarbij iets in de ene wel mag en in de andere niet? Voor mij is de gezindheid van Christus (Fil. 2) cruciaal in onze afwegingen en besluiten. Dat is zowel modern (verstand) als postmodern (gevoel). We worden in Christus vernieuwd naar

hart, ziel, kracht en verstand. Van daaruit leren we aanvoelen wat bij God past. Het verhaal van de schepping en het herstel daarvan is volgens mij de hermeneutische sleutel waarmee we de Bijbel moeten lezen en toepassen.

Bram: Ik zie eerder het liefdegebod van Christus als de centrale sleutel bij het lezen van de Bijbel: God liefhebben boven alles en je naaste als jezelf. Ik kan me voorstellen dat dat tot andere keuzes leidt, bijvoorbeeld als het gaat over het homohuwelijk.

Bas: Dat kan, maar de verschillen zijn niet zo groot. Zoals je al eerder opmerkte, is de boodschap van de Bijbel breder dan: Christus is voor onze zonden

gestorven. We lezen daarin ook dat we door de Geest worden hersteld naar Gods beeld. In Christus krijgen we zicht op Gods bedoeling met de schepping.

Bram: Ja, en ik zou dan zeggen: die gezindheid van Christus, dat is de liefde. Niemand heeft God gezien, maar als we elkaar liefhebben, wordt God in ons geopenbaard. En dat is weer die nieuwe schepping.

Bas: Wat na de schepping is ingesteld, bevat meer tijdelijke zaken. Ik zoek in de Bijbel naar gegevens met eeuwigheidswaarde. Dat stuurt mijn hermeneutiek.

Janneke: Dat is mij te massief, het eeuwige in de Bijbel zoeken. Een heel klein

deel gaat over de schepping, maar het grootste deel van de Bijbel gaat juist over de interactie tussen God en deze wereld. Daarin stapt God als het ware uit zijn eeuwigheid. De Bijbel is een incarnatie, anders dan bijvoorbeeld de Koran, die kant-en-klaar uit de hemel is komen vallen.

Bas: Die tegenstelling heb ik niet zo bedoeld. Eeuwig leven wordt vaak gezien als een leven zonder eind. Eeuwig leven is echter veel meer het leven dat in de eeuwigheid begint, dat is aangesloten op de Bron, nu al. Het gebeurt in de tijd, inderdaad, maar het komt uit de eeuwigheid, het is de gezindheid van de Heer.

Samen zoekend luisteren naar de Bijbel

Voor dit artikel gingen vier redacteuren van De Reformatie met elkaar in gesprek over hermeneutiek. Wat is hun persoonlijke visie op dit onderwerp?

Bas Luiten (61 jaar, predikant van Amersfoort-De Horsten):

Hermeneutiek is onderzoeken hoe je de Bijbel vandaag interpreteert, uitgaande van de grote lijn: Gods verlossingsplan met deze wereld, in Christus. Voor mij is de redding en het herstel van de schepping daarin belangrijk. Bij het zoeken naar een toepassing voor vandaag is voor mij bijvoorbeeld belangrijk of iets met de schepping gegeven is, of een gevolg van de zondeval.

Hans Schaeffer (41 jaar, onderzoeker aan de TU Kampen):

De Bijbel is voor mij de bron van nieuw leven. De uitleg van de Bijbel plaats ik in de gemeenschap van Christus. Er zijn volgens mij drie instrumenten om de kerk bij Christus te bewaren: het ambt, de confessie en de canon. De hermeneutiek, de uitleg van die canon, wil de kerk bij Christus bewaren.

Leestip 2: Kijk bij het bepalen van je visie op de Bijbel verder dan je eigen leven – de gereformeerde traditie biedt veel ruimte

---

Bij het uitleggen van de Bijbel lijken nu andere keuzes te worden gemaakt dan vroeger. Hoe kan dat?

Bas: Het 'vroeger' in zo'n vraag gaat vaak niet verder terug dan het eigen leven. Maar als je 'vroeger' opvat als tweeduizend jaar geschiedenis, dan wordt je blik veel breder. De ruimte in de gereformeerde belijdenis is véél groter dan onze persoonlijke overtuiging. Het gaat om Christus volgen.

Hans: Christelijke educatie is leren om breder te kijken dan je eigen context. Het blikveld van onze gereformeerde-vrijgemaakte cultuur is een tijd lang versmald geweest, met een smalle manier van Bijbellezen. Zo kon het bijvoorbeeld gebeuren dat contacten met christenen achter het IJzeren Gordijn werden afgehouden, omdat ze daar aan kringgebed deden.

Bas: En dat het avondmaal werd beperkt tot de leden van de GKv. Vandaag zijn we veel royaler in de aanvaarding van christenen die het mee willen vieren.

Janneke: Die oude opvattingen werden vaak niet zozeer door het Bijbellezen

bepaald, maar door de kerkelijke autoriteiten en de traditie.

Bram: Het begon wel met de Bijbel, maar er volgde een redeneertrant die tot allerlei consequenties in specifieke situaties leidde. Daarin zat minder die zoekende manier van luisteren.

Leestip 3: Durf jezelf te bevragen op je liefde voor God en je naaste: waar ligt je identiteit?

Maar er zijn gemeenteleden die vanuit een oprecht verlangen om God te dienen onrustig zijn over vernieuwingen in de kerken. Zij vragen zich in alle eerlijkheid

Bram Beute (41 jaar, predikant te Nunspeet en trainer/consultant bij De Verre Naasten): Hermeneutiek heeft voor mij te maken met: hoe leg je de Bijbel uit, hoe leg je onze tijd uit, en hoe verbind je die twee? Het gaat dus niet alleen om het begrijpen van de Bijbel, maar ook van onze eigen tijd. Hoe zijn die twee met elkaar in overeenstemming te brengen? Daarvoor probeer ik eerst na te gaan wat de Bijbelschrijver bedoelde in zijn tijd, wat God daarmee duidelijk wil maken, en hoe ik dat kan toepassen in deze tijd.

Janneke Burger (34 jaar, projectleider AKZ+ en theoloog): Hermeneutiek is voor mij soms ook wel een worsteling om te begrijpen hoe je Gods stem vandaag kunt horen en welke rol de Bijbel daarin speelt. Bij het lezen van de Bijbel stem ik als gelovige af op de stem van de Herder. Het ingewikkelde daarvan zit voor mij niet alleen in een kloof tussen toen en nu, maar ook in mijzelf, in hoe ik ben. Ik vind het een opluchting dat we de Bijbel als geschenk van God ontvangen. Blijkbaar kunnen we het hiermee doen! Als ik dan iets niet snap, denk ik: blijkbaar was dat bedoeld voor andere gelovigen, in een andere tijd, op een andere plaats.

af: was wat we eerder deden en vonden dan fout?

Bas: Dat is een heel reële vraag. Er zit veel liefde en geloof achter. Tegelijk heeft de kerk in de geschiedenis vaak te maken met strijd. In zo'n periode komt er (soms te) veel focus op bepaalde zaken of opvattingen te liggen. Daarna keert de kerk weer terug naar de brede ruimte van God. Dat geldt voor de GKv na de Vrijmaking, maar je kunt het ook zien in de tijd na de Reformatie.

Hans: Dat klopt, maar je kunt het nog concreter maken. Iedere christen moet zichzelf beproeven, waarbij de vraag naar de liefde voor God en de naaste centraal staat. Van daaruit kunnen we telkens in ontspannenheid bekijken hoe we bepaalde dingen hebben gedaan. Wat we in het verleden misschien verkeerd gedaan hebben, bepaalt niet onze identiteit, maar Christus.

Janneke: Ik proef daarin ook het optimistische idee dat we over onderwerpen een afgeronde mening kunnen hebben. We focussen dan op bepaalde ondergeschikte zaken (zoals homoseksualiteit en de man-vrouwverhouding in de kerk), terwijl we voorbijlopen aan de grote vraagstukken rond het liefdegebod, zoals de gerechtigheid in de wereld.

Hans: Veel zaken in onze kerken worden strikt afgebakend, maar we komen niet toe aan het leven in de ruimte die we hebben. De focus ligt vooral op de grenzen, maar het gaat niet om de grenzen, het gaat om de ruimte.

Bas: We moeten meer nadenken over manieren om over dat leven in de ruimte te vertellen, aan elkaar en aan mensen buiten de kerk. Door de focus op grenzen is daar vaak te weinig aandacht voor, zijn we te vaak naar binnen gericht.

Leestip 4: Richt je op de zaken waar de Bijbel vaak toe oproept

Het liefdegebod en de gezindheid van Christus werden al genoemd als mogelijke richtingwijzers bij het lezen van de Bijbel. Hoe kunnen we aan de hand daarvan begrijpen wat er in de Bijbel staat?

Hans: Laat ik het even scherp stellen: christenen kunnen niet allemaal zomaar begrijpen wat er staat.

Janneke: Het is inderdaad moeilijk om de Bijbel te begrijpen. Het is dus wel terecht dat mensen naar de kerk gaan om via een preek meer van de Schrift te kunnen begrijpen.

Bram: Het is vooral belangrijk dat we als christenen *samen* de Bijbel lezen. Dan is het goed dat de predikant luistert naar wat gemeenteleden daarover zeggen en dat ook meeneemt in de uitleg op zondag.

Bas: In het onderlinge gesprek mogen we elkaar bij Jezus brengen, en dan kan iedereen zelf de Bijbel lezen en zien wat er staat. Niet omdat ik als dominee zeg wat er staat, maar omdat ze dat zelf kunnen. Jezus neemt een kind van acht om duidelijk te maken wie de Bijbel kan begrijpen. Onze problemen met de Bijbel gaan altijd over de geboden. We hebben zo snel moeite om van genade te leven. Maar zo'n kind heeft God lief. Alleen wie zo leeft (en Bijbelleest) kan de hemel binnengaan. Dan snap je niet alles, maar je begrijpt wel wat God bedoelt.

Hans: De Bijbel is een middel, maar ook niet meer dan een middel. Je kunt focussen op de moeite in de afstand tussen toen en nu. En die is ook reëel. Maar tegelijk ligt in God zelf de verbinding die die kloof overbrugt. We moeten niet alle details van de Bijbel willen uitleggen, maar vooral over God vertellen en over zijn rol in ons leven.

Welke rol speelt de heilige Geest hierin? Als je bijvoorbeeld in je groeigroep of kring de Bijbel leest, wat mogen we dan verwachten?

Bram: Zo'n groeigroep is een mooi en tastbaar voorbeeld van de werkplaats van de heilige Geest, waar allerlei verschillende mensen zitten, met allemaal hun eigen levens en talenten, die vertellen over hun leven met Christus. Juist door samen te lezen en door de inbreng van al die mensen in de bespreking, ontstaat de verbinding met God en met zijn boodschap.

Janneke: In het lezen en erover praten, de combinatie van Woord en Geest, leren we niet alleen de Bijbel kennen, maar ook elkaar. Op een gegeven moment kun je dan, behalve de Bijbel, ook een ander 'uitleggen', zodat je een bepaald advies kunt geven of weet hoe je met iemand om moet gaan. De Geest leert ons dan om het Woord concreet te gebruiken.

Bas: Dan ben je een instrument van de heilige Geest. De Geest zal ons in de volle waarheid leiden. Hij eigent ons alles wat in Jezus is toe. Dan herkennen we in zo'n Bijbelgroep iets van Christus in elkaar, ondanks mogelijke verschillen. En we leren ook geïntegreerd te denken. Het gaat zo vaak over geboden en grenzen, maar die leiden nooit een eigen leven, los van het evangelie. Door de Geest neem je elkaar mee in dat kader van Gods beloften en kun je elkaar wijzen op de rijkdom ervan. En het mooie is: een gebed om de heilige Geest wordt gegarandeerd verhoord.

Leestip 5: Geloof dat de Geest jou de Bijbel leert begrijpen via je broeders en zusters in de kerk

Verankerd in Christus

TEKST: JAN WESTERT, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Wat raakt mij? Wie raakt mij? We leven in het tijdperk van de authenticiteit. De moderne mens staat losser tegenover tradities en instituties. Zelfbepaling en eigen keuze zijn centrale waarden voor de mens geworden. Ten opzichte van 'de eeuw van mijn vader' is dat bijna een culturele revolutie. De generatie uit die periode werd opgevoed bij sociale mobilisatie. In die mobilisatie was religie een belangrijke factor bij het inrichten van de samenleving. De politieke partij, de vakbond, de school en de zorg, ze lieten zich ordenen langs de lijnen van de religie. De religieuze grondslag vormde de basis. Leden en burgers lieten zich mobiliseren op die collectief vastgelegde lijn. Op basis van die gedeelde waarden bouwden zij samen aan het project 'maatschappij' of 'school' en misschien ook wel 'kerk'. Maar die tijd is voorbij. De moderne mens is zijn eigen project geworden, zo leert de filosoof Taylor ons. Zoals gezegd is zelfbepaling een centrale waarde geworden. Dat zien we

ook terug in de verandering in religiositeit: meer dogmatische vormen van religie hebben plaatsgemaakt voor een persoonlijker ervaren religiositeit, waarbij bij veel aandacht is voor beleving. Met deze paradigmaverandering hebben traditionele christelijke grondslagorganisaties het moeilijk. Het lijkt erop dat voortdurend aan hun wortels wordt geknabbeld. Tegen deze achtergrond pleitte Kars Veling er in de Groen van Prinstererlezing 2013 voor om de ankers los te laten. Hij wijst op de weinig vruchtbare discussies over de afbakening van de grondslag van christelijke organisaties. Het is zinvoller om te praten over het doel en het perspectief van een organisatie. Wie mensen wil raken moet bezielen, authentiek zijn en perspectief bieden. Pas daarvan afgeleid kan over bijvoorbeeld het leden- of benoemingsbeleid worden gesproken. Het karakter van organisaties wordt niet geborgd in grondslagen, statuten en documenten; het doel moet het hart raken. Een christelijke organisatie

hoeft niet moeilijk of angstig te doen over haar verankering; ze is niet los van Christus verkrijgbaar. Waar dat in het verleden vooral werd afgebakend langs formele statutaire lijnen, gaat het nu om het persoonlijke commitment van de mensen die de organisatie dragen. Christelijke organisaties die hun tijd verstaan, weten dat het gaat om het perspectief en de merkelofte die moet appelleren en bezielen. Die belofte maakt een (christelijke) organisatie uniek. Waar geloven wij in? Wat is de unieke kracht van onze school? Wat beloof ik mijn leden? Christelijke organisaties die weten te bezielen, laten een perspectief zien. Langs die lijn lopen nieuwe verbindingenlijnen. De ogenschijnlijk veilige ankers worden losgelaten. Met Christus als anker is er hoop en perspectief.

WWW.DEREFORMATIE.NL

Het onderwerp hermeneutiek ligt gevoelig, weten we. We kunnen ons daarom voorstellen dat u behoefte hebt om te reageren op de inhoud van dit nummer of dat u vragen wilt stellen aan de vier redacteurs over de manier waarop zij met hermeneutiek omgaan. Uw vraag of reactie ontvangen we graag rechtstreeks via het mailadres van de redactie: redactie@dereformatie.nl. U mag ook via de website reageren, bijvoorbeeld op onderstaande stelling:

Het eerstvolgende nummer van *De Reformatie* heeft als thema: waar is de antithese gebleven? Daarin komen onder andere een bijdrage van Hans Schaeffer over gemeenschap en grenzen en een artikel van George Harinck over Antithese in de neocalvinistische traditie. De thema's voor de nummers daarna zijn: christelijk leiderschap (7 febr.), en Gods heiligheid (21 febr.).

Onze tijd vraagt om een nieuwe manier van omgaan met de Bijbel

Versta ik u goed?

Gemengde gevoelens rond hermeneutiek

TEKST: AD DE BRUIJNE, HOOGLERAAR ETHIEK EN SPIRITUALITEIT AAN DE TU KAMPEN EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Eens werd een oerwoudbewoner rondgereden in een moderne wereldstad. Toen ze hem vroegen wat hij allemaal gezien had, leverde hij een gedetailleerde beschrijving van enkele bomen. De rest negeerde hij. Die was te vreemd en paste niet in zijn denkkader. Dat voorbeeld zet ons midden in het onderwerp van dit artikel: hermeneutiek.

‘Hermeneutiek’ roept vandaag gemengde gevoelens op. De één ervaart het als een gevaarlijke truc waarmee je de Bijbel kunt laten zeggen wat je wilt. Paulus stelt dat vrouwen geen ambtsdrager kunnen zijn, maar ‘hermeneutiek’ helpt je om het toch anders te zien. De ander verwacht juist veel van hermeneutiek. Zodra onze dominees ‘hermeneutisch vaardig’ worden, zullen preken eindelijk overkomen.

Verstaan Hermeneutiek is nadenken over wat er gebeurt als je iemand probeert te ‘verstaan’ of te begrijpen. Dat raakt niet alleen de Bijbel maar ook andere geschriften. Het beperkt zich ook niet tot teksten. Ook schilderijen en muziekstukken vergen ‘verstaan’. Daarnaast duiden we cultuurtrends (bijvoorbeeld twitteren), een psychisch probleem, iemands levensgang, een (historische) gebeurtenis, en zelfs de werkelijkheid. In al die verschijnselen

ontmoet je een ‘ander’ die je iets te ‘zeggen’ heeft. Een ouderling bijvoorbeeld die iemand met huwelijksproblemen spreekt, kan die ander alleen helpen als hij hem eerst begrijpt. En dat is een hele kunst. Je luistert aandachtig naar zijn woorden. Je bent alert op non-verbale signalen. Misschien maakt hij tussen de regels door nog iets anders duidelijk. En achter de boodschap wil je die ander zelf kennen. Wie is hij? Hoe is hij

gevormd? Wat voor leven heeft hij achter de rug? Wat doet zijn situatie met hem? Verder ben je kritisch op jezelf. Is jouw houding ontvankelijk, zelfs als hij iets schokkends vertelt? Of had je al een oordeel klaar? Start je met sympathie of juist aversie? Soms moet je aan jezelf werken om goed te kunnen luisteren, bijvoorbeeld als je karakter zich moeilijk in een ander inleeft. En ervaring helpt je in het luisteren. Ook moet je iets afweten van het verschijnsel 'huwelijk': Gods bedoeling ermee, ontwikkelingen uit onze tijd, valkuilen. Bij het 'verstaan' van een ander komt veel kijken. Daarover denkt hermeneutiek.

Schepper Passen we hermeneutiek toe op het Bijbellezende, dan ontdekken we dat ook daar veel factoren een rol spelen, net als in het voorbeeld van het huwelijkspastoraat. Om de Bijbel te verstaan, moet je aandacht geven aan de tekst.

Maar die begrijp je pas goed als je tegelijk de *Schrijver* leert kennen en jezelf een beeld vormt van zijn 'levensgeschiedenis', het grote verhaal van Gods daden. Er moet ook iets *met jezelf* gebeuren. Wees kritisch op barrières waardoor je jezelf afsluit voor Gods stem en train je ontvankelijkheid om die op te vangen. Tegelijk kun je de Bijbel niet verstaan als je niet ook de *werkelijkheid* kent waarnaar de Bijbel verwijst: schepping, geschiedenis, mens, samenleving, eigen tijd en cultuur.

Sommige christenen vinden het gevaarlijk om het verstaan van de Bijbel zo dicht bij ons gewone verstaan te houden. Raak je dan het unieke van de Bijbel niet kwijt? De Amerikaanse theoloog Kevin Vanhoozer heeft mij ge-

leerd dat het juist omgekeerd ligt. Alle hermeneutiek begint bij God. God was de eerste die ooit tot mensen sprak. In de band met God werden communicatie en verstaan geboren. Wij mogen delen in Gods vermogen om te communiceren. Dat we medemensen, culturen, teksten en zelfs de werkelijkheid kunnen verstaan, komt doordat we aangesproken zijn door God. Daarom moet je hermeneutiek niet wantrouwen. De kunst van het verstaan is een geschenk van de Schepper.

Redder Tegelijk is de Bijbel wel bijzonder. Bij de Bijbel heb je eigenlijk te maken met 'een dubbele communicatie in het kwadraat'. Er is een menselijke schrijver én de goddelijke Schrijver daarachter. En die beide schrijvers hebben via de Bijbel eerst gecommuniceerd met mensen uit de Bijbelse tijd zelf. Over hun hoofden heen communiceren ze vervolgens met ons. Dat vraagt veel van de kunst van het verstaan. Je moet tegelijk die menselijke schrijvers kennen én de goddelijke Auteur. Je moet tegelijk in de huid van de eerste lezers kruipen om in hun omstandigheden met hen mee te luisteren én vandaag zelf ontvankelijk zijn voor Gods stem. Bovendien zit juist rond het verstaan van de Bijbel onze zonde ons extra in de weg. Uit onszelf kunnen en willen wij God niet meer verstaan. Daarom zijn niet alleen de gebruikelijke zelfkritiek en ontvankelijkheid nodig, maar bekering en wedergeboorte. Pas wanneer wij één worden met Christus kunnen wij de dingen van God

verstaan, zegt Paulus in 1 Korintiërs 2. En als wij via Christus weer afstemmen op God, kan ook ons verstaan van medemensen, cultuuruitingen, samenleving en werkelijkheid daarvan profiteren. De kunst van het verstaan is niet alleen een geschenk van onze Schepper maar ook van onze Redder.

Buitenbijbels Toch kun je begrijpen dat veel orthodoxe christenen hermeneutiek ervaren als iets nieuws. In de gereformeerde traditie hebben we een tijdlang vooral gelet op de juiste methode om een tekst uit te leggen. Dat was een versmalling. Nog tot na de Reformatie lag dat ingebed in aandacht voor de schrijver(s), de lezers en de werkelijkheid rond die tekst. Door die versmalling ervaren we hermeneutiek nu als iets nieuws. Bovendien kwamen er echt nieuwe aspecten bij. Pas als moderne mensen gingen we bewust nadenken over onze eigen individualiteit en subjectiviteit en hoe die meedoen in het verstaan. En pas de globalisatie deed ons beseffen hoe verschillend culturen kunnen zijn en wat dat met verstaan doet. En het besef dat de werkelijkheid in een geschiedenis is opgenomen en dat de ene tijd de andere niet is, zette zich pas door in de 19e eeuw.

Verder nam de kennis over de tijd en de wereld van de Bijbel onvoorstelbaar toe. Iedereen die de Bijbel leest, maakt zich een voorstelling van de situatie en de eerste lezers, vaak onbewust. Dat komt mee met alle verstaan. Ook vroeger dus, maar vaak projecteerde men daarbij de eigen tijd

en situatie op de Bijbel. Met al die toegevoegde kennis doen wij vandaag bewust wat vroeger onbewust plaatsvond. Als je

'Alle hermeneutiek begint bij God. God was de eerste die ooit tot mensen sprak'

'Pas wanneer wij één worden met Christus kunnen wij de dingen van God verstaan'

vroeger Paulus' woorden over de man-vrouw-verhouding las, dacht je onwillekeurig aan hoe je dat zelf gewend was. Tegenwoordig weten we meer over de verhoudingen tussen mannen en vrouwen in de tijd van Paulus en het is dus onvermijdelijk dat onze voorstelling van de eerste lezerscontext daardoor gekleurd wordt. Volgens sommigen mag buitenbijbelse kennis niet zo'n belangrijke rol spelen. Maar wie dat stelt, doet ten onrechte alsof dit vroeger niet het geval was. De onbewuste voorstellingen die wij ons toen bij het lezen van de Bijbel maakten, speelden net zo'n rol als onze bewuste reconstructie van vandaag. Het gevolg is wel dat we veel vaker dan vroeger ontdekken dat Bijbelteksten in hun eigen context iets unieks betekenden wat je niet een-twee-drie kunt overzetten naar onze situatie. Ontdekken wat God ons vandaag te

zeggen heeft, verloopt daardoor minder rechtstreeks dan we gewend waren. Ik beseef dat dit soms lastig is, maar het zou struisvogelpolitiek zijn om het te negeren. Vroeger bestond bijvoorbeeld de psychologie niet. Toch was er mensenkennis en hielp de een de ander bij problemen. Maar het zou dom en schadelijk zijn om te zeggen: vroeger konden we zonder psychologie, dus laten we deze ook vandaag links liggen. Zo kun je vandaag ook de inzichten en vragen van de hermeneutiek niet negeren.

Ontsporing Tegelijk ontken ik niet dat hedendaagse hermeneutiek riskant kan zijn. Zoals Freud met zijn psychologische inzichten een antichristelijke agenda diende, zo worden hermeneu-

tische inzichten nogal eens ingezet om wantrouwen te zaaien tegenover de Bijbel. Onwelkome onderdelen van de christelijke leer of levensstijl worden vaak hermeneutisch geëlimineerd.

Wie kwaad wil, kan met hermeneutiek de kerk ernstig schaden.

Sommigen neigen naar subjectivering en relativisering van alles wat waar en zeker is. Volgens hen kun je met de Bijbel alle kanten op. Als zelfs de deskundigen van mening verschillen, hoor je soms, mogen wij doen

wat het beste uitkomt of ons aanspreekt. In die houding ontbreken zelfkritiek, eenheid met Christus, ontvankelijkheid en oefening in het verstaan van Gods stem. Dan wordt hermeneutische bezinning schadelijk. Je ziet dat soms juist bij orthodox-gereformeerde christenen die gefrustreerd over hun eigen verleden zichzelf en anderen klemzetten door eindeloze argwaan bij alles wat zeker was. Ten diepste mist dan geloof in God: vertrouwen dat Hij als schepper en redder zijn boodschap aan ons overbrengt. Dat vertrouwen kan sterk worden aangevochten doordat bekende zekerheden wegvallen. Maar typerend voor geloof is juist dat het door aanvechting heen volhoudt. Onder andere hierom moet je de Bijbel altijd in de gemeenschap van de katholieke kerk verstaan en niet individualistisch. Om Gods boodschap te laten doordringen en destructieve eigenzinnigheid te voorkomen, heb je elkaar nodig.

Duidelijk Ik zie in de huidige situatie enkele thema's waarbij we in het nadenken over hermeneutiek samen verder moeten komen. Ze liggen ook besloten in het rondetafelgesprek met redacteurs (zie pag. 148-152).

Tk ontken niet

dat hedendaagse

hermeneutiek riskant

kan zijn'

Om Gods boodschap te laten doordringen en destructieve eigenzinnigheid te voorkomen, heb je elkaar nodig. ///

Een centrale vraag is hoe aandacht voor hermeneutiek zich verhoudt tot enkele gereformeerde basisovertuigingen over de Bijbel. Wij belijden bijvoorbeeld dat de Bijbel genoeg en duidelijk is, en zichzelf uitlegt. Kun je dat nog wel volhouden? Hier moeten we afscheid nemen van de gangbare benadering van de Bijbel als container vol waarheden en instructies. In die benadering lees je uit de Bijbel af 'hoe het zit', als bij wiskundige formules of natuurwetenschappelijke gegevens. Het 'staat er toch'? Maar dat kan onze oerwoudbewoner uit het begin van dit artikel ook zeggen: die bomen staan er toch? Toch mist hij de kern van het stadsleven. Je voorkennis en vooroordelen bepalen mee wat je wel en niet ziet. Onze voorouders lazen in de Bijbel dat de aarde plat was en beschouwden Galilei met zijn heliocentrische wereldbeeld als een ketter. Achteraf beseffen we dat ze iets wat in de Bijbel niet Gods boodschap was, verabsoluteerden vanuit de visie die ze toch al hadden. Dat voorverstaan heeft ook een positieve functie. Als de Bijbel Gods grootheid in de schepping prijst en daarbij allerlei dieren uittekent, begrijp ik dat pas goed wanneer ik zelf ook al een voorstelling van die schepping en die dieren heb. En wanneer ik als westerse christen de gelijkenis van de verloren zoon lees, helpt het voorverstaan van oosterse medechristenen mij. Vanuit mijn westerse geïndividualiseerde wereldbeeld zie ik die jongen gauw als adolescent die op kamers gaat en zich te onbesuisd losmaakt van thuis. Oosterse christenen beseffen dat hij de gemeenschap rond zijn vader verlaat, zijn erfdeel opvraagt

*'Ontdekken wat
God ons vandaag
te zeggen heeft,
verloopt minder
rechtstreeks dan we
gewend waren'*

en daarmee zijn vader feitelijk dood verklaart: een ongehoorde belediging en schande. De belijdenis dat de Bijbel genoeg en duidelijk is, kan niet betekenen dat je de positieve rol van zo'n verstaanskader ontkent of de ogen sluit

voor mogelijke negatieve effecten ervan. Het gaat kennelijk niet om de duidelijkheid van een wiskundige formule of een natuurwetenschappelijk gegeven, maar van een gesprek. Daarbij horen: woorden beluisteren, de menselijke en goddelijke spreker kennen, je beeld van de eerste luisteraars verfijnen, werken aan je eigen ontvankelijkheid, ervaring trainen, de werkelijkheid peilen, uitwisselen met medegelovigen. Dat zijn geen aftrekposten op het feit dat de Bijbel genoeg is maar voorwaarden die erbij inbegrepen zijn. Bovendien betekent duidelijkheid niet dat alles helder wordt, maar dat je de Spreker kunt kennen en uit het geheel van de Bijbel een overtuigend beeld kunt vormen van zijn bedoelingen en het grote verhaal van zijn werken.

Grote verhaal Maar ook daar ligt een vraag om mee verder te komen. Volgens sommigen moet je juist niet zoeken naar die grote lijn van Gods bedoelingen en werk. En over de invulling ervan bestaan verschillende gedachten. De één noemt de gang van schepping via val en verlossing naar koninkrijk, terwijl de ander het motief van de liefde benadrukt. Gaan hier de wegen te ver uiteen, dan zal dat verschillen veroorzaken bij praktische thema's. Dat proef je in

het rondetafelgesprek rond het thema homoseksualiteit. Ik zou niet zo snel zeggen dat dit in de Bijbel een ondergeschikte zaak vormt in vergelijking met gerechtigheid. En ook niet dat daarbij de liefde beslist. Zulke oordelen hangen samen met je beeld van de Spreker en van de grote lijn van zijn werk.

Omgang Wezenlijk is bovendien dat we niet alleen over of vanuit de Bijbel *discussiëren* maar intensief en ontvankelijk met de Bijbel *omgaan*. Terecht stelt het rondetafelgesprek dat niet wij de Bijbel uitleggen maar dat de Bijbel ons uitlegt. Maar dat gebeurt niet vanzelf. Daarvoor moet Gods Woord onze werkelijkheid raken. Daarbij zijn twee bewegingen mogelijk: onze werkelijkheid absorbeert Gods Woord of Gods Woord absorbeert onze werkelijkheid. Alleen in het laatste geval legt de Bijbel inderdaad ons uit. Er zijn tijden geweest (en soms zijn ze er nog) dat je moest benadrukken: mensen, ken niet alleen de Bijbel maar ook de werkelijkheid. Anders raakt Gods Woord het echte leven niet. Maar

*'Het is belangrijk dat
wij de ontvankelijke
omgang met God en
de Bijbel vernieuwen'* inmiddels is de omgekeerde oproep alweer net zo urgent geworden. Wij zijn vaak volop mensen van vandaag, maar verliezen intussen de diepgaande vertrouwde met de Bijbel. Als we in zo'n context gretig afstuiven op hermeneutiek, wordt het risico levensgroot dat de werkelijkheid het Woord opslokt. Om de hermeneutiek kunnen we niet heen. Daarom is het belangrijk dat wij juist vandaag de ontvankelijke omgang met God en de Bijbel vernieuwen. Ook vandaag geeft Gods Woord licht over ons leven. Maar alleen wanneer wij met Hem in gesprek zijn en intens luisterend blijven vragen: versta ik U goed?

Niet van gisteren: Gods Woord in het heden

TEKST: DOLF TE VELDE, PREDIKANT TE PIJNACKER-NOOTDORP EN POSTDOC ONDERZOEKER SYSTEMATISCHE THEOLOGIE AAN DE TU KAMPEN /// FOTO PAG. 159: MARIA NETTER, COMMONS.WIKIMEDIA.ORG

De Bijbel is een boek van lang geleden – de oudste stukken zijn misschien al 3000 jaar oud, de jongste toch bijna 2000 jaar. Als wij in die oude bundel gaan lezen, komen we veel dingen tegen die ons bevreemden. Wanneer vandaag de dag over hermeneutiek gesproken wordt, gebeurt dat vaak vanuit een gevoel van afstand. Het gaat dan doorgaans over de vraag: hoe is wat God vroeger heeft gezegd relevant voor vandaag?

Twaalf stammen van Israël die in de naam van de HEER de bevolking van Kanaän moeten uitroeien, slaven die na zes jaar vrijgelaten moeten worden, en als ze toch bij hun meester willen blijven, met een priem door hun oor aan de deurpost genageld worden, vrouwen die met een hoed op naar de kerk moeten en daar niet het woord mogen voeren – in onze hermeneutiek denken we erover na hoe we van zulke vreemde stukken uit de Bijbel toch iets kunnen meenemen.

In dit artikel wil ik eens een andere kant op. Inspiratie daarvoor doe ik op bij Karl Barth, de theoloog die als geen ander zijn stempel heeft gedrukt op de protestantse theologie van de 20ste eeuw. Barth staat niet bepaald bekend als een hermeneutisch theoloog. Toch geloof ik dat hij belangrijke impulsen geeft om na te denken over onze verhouding tot de heilige Schrift. De Eerste Wereldoorlog bracht hem tot een radicaal afscheid van de visie waarin

God in het verlengde van onze geschiedenis en onze beleving komt te liggen. Barths commentaar op Paulus' brief aan de Romeinen, de *Römerbrief*, zet het grote contrast neer: God is God, wereld is wereld, en tussen die twee is er geen organische verbinding, alleen de radicale dialectiek van oordeel en genade.

God is subject In deze *Römerbrief* vinden we ook een eerste voorbeeld van hoe Barth voortaan met de Bijbel wil omgaan: niet alleen als een bundeling historische documenten die je op afstand kunt bekijken en moet doorvertalen naar het heden, maar als een getuigenis van de Geest. Hij blijft zich bewust van de menselijke, historische bepaaldheid van de Bijbelse geschriften, en daarin ligt het goed recht van de historische kritiek. Maar, stelt Barth, het grotere gelijk zit in de oude reformatische leer van de inspiratie van de Schrift: die leer

wijst op het eigenlijke verstaan van wat de Geest in de Bijbel wil zeggen, door alle historische dimensies heen. Barth zelf gaat in zijn *Römerbrief* zo ver dat hij bij zijn weergave van de bedoeling van de apostel Paulus kan doorgaan in de eerste persoon enkelvoud, alsof zijn woorden het vervolg zijn van de woorden van Paulus. Hij zegt daarmee als het ware: 'Wat Paulus zegt in zijn tijd, in de context van de gemeente in Rome,

dat kan ik zeggen in mijn woorden in deze tijd voor de gemeente van nu.'

In zijn grote dogmatiek (*Kirchliche Dogmatik*, deel I/2, 1938) geeft Barth een verantwoording en verdieping van deze visie. Hierin komt hij tot wat ik een

'hermeneutiek van de gelijktijdigheid' noem. Fundamenteel is zijn stelling dat het Woord van God niet een object of een document is, maar een gebeuren. Je moet het in werkwoorden omschrijven: God spreekt, God openbaart Zich

'God spreekt, God

openbaart Zich

waar en wanneer

het Hem behaagt'

waar en wanneer het Hem behaagt. In heel zijn theologie is Barth er fel tegen gekant dat God met zijn openbaring tot een object wordt gemaakt waarover wij kunnen beschikken. God is altijd het subject, Hij die zelf in vrijheid zijn handelen bepaalt.

Gestalten Barth ontwikkelt vervolgens zijn theorie van de drie gestalten van het Woord van God. De primaire gestalte is Jezus Christus, het vleesgeworden Woord. In Hem spreekt God Zich volledig en definitief uit. De tweede gestalte is de heilige Schrift als getuigenis van de in Christus geschiede openbaring. Deze gestalte heeft het karakter van herinnering aan het gesproken Woord van God. Als derde gestalte noemt Barth de kerkelijke verkondiging, die op basis van de heilige Schrift getuigt van Gods openbaring. De verhouding tussen deze drie gestalten is niet te objectiveren; God zelf beschikt over deze drie gestalten, zodat ze telkens weer zijn Woord kunnen worden.

Door ons te concentreren op de zaak waarvan de Bijbel getuigenis aflegt, zullen ook wij dit richtende en genadige Woord van God opvangen. Daarin komen wij in het heden van Gods Woord te staan. Met andere woorden: we worden gelijktijdig met de Bijbel, omdat we uit onze seculiere tijd worden opgeheven en in de tijd van Gods aanspraak worden getild.

Kritiek Gereformeerde theologen reageerden destijds kritisch op Karl Barth. Een belangrijk punt van kritiek was de continuïteit van de heilsgeschiedenis. Als Barth zo de nadruk legt op het 'steeds weer' van Gods openbaring, raak je dan de trouw van God in zijn woorden en werken niet kwijt? Zowel Barth als de gereformeerden staan voor

Karl Barth, 10 mei 1886 – 10 december 1968. Invloedrijke Zwitserse theoloog, grondlegger van de dialectische theologie ///

deze vraag: hoe kun je rechtdoen aan het menselijke, historische karakter van de Schriften, en tegelijk overeenhouden dat zij Gods eigen Woord zijn? Het antwoord op die vraag is voor beiden verschillend.

Barth honoreert het historische karakter van de Bijbel maar probeert dat tegelijk te overstijgen door concentratie op het 'eigenlijke', het geestelijke gehalte waarin het Woord van God doorklinkt. Het gereformeerde neocalvinisme is een poging om met consequent historisch onderzoek aan te tonen dat deze bundeling menselijke historische geschriften tegelijk voluit geïnspireerd Woord van God is. Dit wordt in een eigen traditie van exegese en Bijbelcommentaren uitgewerkt.

Vervreemding Minstens

zo belangrijk is de visie die door Klaas Schilder en anderen ontwikkeld is op de heilsgeschiedenis als het raamwerk voor de prediking. In de prediking wordt het Woord van God actueel voor vandaag tot klinken gebracht. Schilder

en de zijnen zagen de eenheid en de continuïteit van Gods heilsdaden als de basis waarop het gedateerde Woord van toen ook nu nog volop van kracht is. De geschiedenis is de geschiedenis van God die mensen aan Zich verbindt en die daarin trouw is aan wat Hij heeft beloofd. Dat Gods daden en woorden een datum dragen, maakt ze niet tot verleden tijd. Hierin zit juist het tastbare, het reële van Gods heil en zo bereikt het ook ons: deze God is onze God.

*In de prediking
wordt het Woord
van God actueel
voor vandaag tot
klinken gebracht'*

Zolang we de geschiedenis van Gods volk ervaren als een doorlopende lijn waarin ook wij als volk van het nieuwe verbond zijn opgenomen, gaat het goed. Met de wisselende context waarin God steeds weer verder gaat met zijn openbaring weten we dan wel raad. Maar als onze verhouding tot de geschiedenis verschuift, dan gaan we ook anders naar de Bijbel kijken. In onze tijd vinden we het moeilijker om te geloven in grote verhalen, in één historische lijn door alle eeuwen heen. Wij beleven onze identiteit eerder

Vanuit het geloof dat de levende God tot ons spreekt, kunnen we het vertrouwen ontwikkelen dat God ook ons wel weet te bereiken in ons leven van de 21ste eeuw. ///

verbrokkeld dan in samenhang met het verleden. God beleven we in het directe, individuele, emotionele, en we kunnen niet zoveel met collectieve verbanden en instituten.

Gevolg is dat we in de verhalen uit het Oude Testament niet de verbinding ervaren (het 'deze God is onze God'), maar eerder vervreemding: het gaat om andere cultuurpatronen en morele waarden die al lang niet meer de onze zijn. Het lukt ons steeds minder om richtlijnen die we niet meer kunnen meemaken toch overeind te houden omdat er iets van God in zit.

Geen kloof De tijd waarin we leven, zorgt er dus voor dat de boodschap van de Bijbel verder van ons af is komen te staan. Het zou goed zijn om niet bij de afstand en de beleving van die kloof te blijven staan, maar om weer het geloofspunt op te pakken dat we in dat boek van lang geleden – preciezer: in dat bundeltje boeken van meer en minder lang geleden – de levende stem van de sprekende God zelf vernemen. Vanuit dat geloof kunnen we dan het vertrouwen ontwikkelen dat God ook ons wel weet te bereiken in ons leven van de 21ste eeuw. Zou dat hoogtechnologische en postmoderne leven van ons werkelijk zo fundamenteel anders zijn dan het leven in de agrarische en patriarchale cultuur van een familie die uit Ur der Chaldeeën naar Palestina trekt? De Amerikaanse filosoof Nicholas

'De tijd waarin we leven, zorgt ervoor dat de boodschap van de Bijbel verder van ons af is komen te staan'

Wolterstorff beschrijft in zijn boek *Divine Discourse* een mooi voorbeeld van hoe een Bijbelpassage direct relevant kan worden. Het gaat over de Egyptische jongeman Antonius. In de kerk hoort hij het bekende gedeelte uit Matteüs 19 voorlezen, over een jongeman die aan Jezus vraagt hoe hij het eeuwige leven kan verwerven. Jezus antwoordt: 'Als je volmaakt wilt zijn, ga dan naar huis, verkoop alles wat je bezit en geef de opbrengst aan de armen; dan zul je een schat in de hemel bezitten. Kom daarna terug en volg Mij' (Matt. 19:21). Matteüs vertelt ook hoe het afliep: de jongeman droop teleurgesteld af, 'hij

had namelijk veel bezittingen.' Antonius had deze woorden al zo vaak gehoord. Maar op dat ene moment gebeurde er iets: dit woord van Jezus was voor hem. Hij wás die jongeman met veel bezittingen. En Jezus vroeg hier en nu van hem om die bezittingen op te geven en zich te wijden aan zijn ene schat in de hemel. Dat deed Antonius: met een stel anderen stichtte hij een van de eerste kloosterordes. De les die Wolterstorff aan deze anekdote verbindt: daar is de Bijbel op uit. Zo wordt het menselijke spreken van de Schrift tot goddelijk spreken. Het raakt ons hart en het verandert ons leven. Waar dat gebeurt, valt de kloof weg, en wij verstaan wat God ons te zeggen heeft. Want zijn Woord is niet van gisteren.

Leesverslag van een gereformeerd Bijbellezer

TEKST: ERIK DE BOER, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Piet Dorland geeft zijn boekje bovenstaand predicaat. Bescheiden vergeet hij te vermelden dat hij zijn leven lang Grieks gaf aan gymnasiumleerlingen, onder wie ondergetekende. Met zijn kennis van de taal van het Nieuwe Testament gaat hij voor in Schriftlezing. Hij leest de meeste gedeelten die in de discussie over vrouw en ambt spelen. Ik lees zijn boekje, hoe onbedoeld ook, als brede exegetische onderbouwing bij het smalle rapport van deputaten M/V in de kerk.

Vaak heeft hij een verrassende vertaling en een frisse benadering, bijvoorbeeld bij 1 Korintiërs 14 over het woord voor kerk: 'Voor de Griek was de *ekklèsia* een officieel bijeengeroepen vergadering, in de eerste plaats de volksvergadering. (...) Vrouwen kwamen daar niet aan bod' (pag. 112). Als vrouwen 'ter vergadering'

moeten zwijgen, past dat in de Grieks-Romeinse cultuur. Mijn vraag is: waarom zou deze oude betekenis van *ekklèsia* in 14:34 ineens bepalend zijn, maar in vers 23 en vers 33 niet? Hij veronderstelt dat het slot van vers 34, 'zoals ook de wet zegt', slaat op de Griekse conventie dat vrouwen de openbare besluitvorming aan mannen moeten overlaten (pag. 116).

Naast zijn oog voor exegetisch detail treft mij Dorlands kritiek op theologische noties. Hij keert zich vooral tegen de idee van een scheppingsorde 'waarbij God tegelijk met de schepping van de vrouw haar een ondergeschikte plaats onder het gezag van de man zou hebben toegewezen' (pag. 7). Zou die orde ook op de nieuwe aarde bestaan? Hij noemt dit zelfs een dwaling waarvan de kerken zich zo snel mogelijk moeten afwenden

(pag. 8). Daar tegenover stelt hij het liefdegebod als de werkelijke scheppingsorde (hs. 1-2).

Piet Dorland, *Ambtsdrager M/V. Mogen vrouwen een kerkelijk ambt bekleden?* Boekscout (uitgave in eigen beheer), 2013. 150 pagina's, € 16,95.

Komen en gaan binnen de redactie

De bijdrage op deze pagina is de laatste van de hand van prof. dr. Erik de Boer in zijn hoedanigheid als redacteur van *De Reformatie*. Hij heeft aangegeven met ingang van het nieuwe jaar deze taak neer te leggen omdat die niet meer te combineren is met zijn andere werkzaamheden. De redactie wil hem op deze plaats heel hartelijk bedanken voor zijn inspanningen voor het blad. Erik de Boer heeft er mee inhoud aan gegeven

sinds het voorjaar van 1999, nog in de tijd van drs. G.J. van Middelkoop. Hij tekende voor vaste rubrieken als Kerkelijk leven en Bijbeltaal, maar ook voor thematische series en artikelen, bijvoorbeeld rond de sacramenten, de ambten en de erediensten. Geregeld met een verrassend inzicht en altijd op opbouwende toon, goed onderbouwd en goed leesbaar. Als redactie gaan we zijn inbreng zeker missen; we hopen dat we zo af en toe nog eens een beroep

op hem mogen doen. We wensen hem in al zijn werkzaamheden het allerbeste toe, onder de zegen van God.

We zijn blij u tegelijk met het afscheid van Erik de Boer al te kunnen voorstellen aan een nieuwe redacteur in de persoon van prof. dr. Rob van Houwelingen – geen onbekende in het blad, maar nu dus 'in functie'. Van harte welkom en ook in deze nieuwe taak Gods zegen toegewenst!

Boeken over Bijbellezen

TEKST: PETER HOMMES, PREDIKANT TE LEERDAM EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Over het lezen en interpreteren van de Bijbel en van geschreven teksten in het algemeen zijn veel boeken geschreven. Ook binnen de (taal)filosofie is er veel bezinning op hermeneutiek en de betekenis van taal. Hieronder een aantal boekentips voor verdere verdieping in het onderwerp.

Voor wie zich wil bezinnen op het ontstaan en de houdbaarheid van de Bijbel is *Het kompas van het christendom – ontstaan en betekenis van een omstreden bijbel* van dr. Jakob van Bruggen een overzichtelijk en toegankelijk boek. Hij gaat in op de vraag hoe de Bijbel als oude tekst nog richting kan geven in een postmoderne tijd en hoe ij gebruikt kan worden als kompas om op te navigeren door het leven. In 2003 verscheen de bundel *Woord op schrift – theologische reflecties over het gezag van de Bijbel* onder redactie van dr. C. Trimp. Deze bundel bevat opstellen over de Schrift als Woord van God, over het ontstaan en gezag van de Bijbel, en bezinning op betrouwbare uitleg van de Bijbel. Het verschijnen van de bundel

leidde destijds tot veel discussie, onder andere in *De Reformatie*.

In de TU-Bezinningsreeks verscheen recent *Nieuwe en oude dingen. Schatgraven in de Schrift*, een titel die verwijst naar Matteüs 13:52. Bijbelwetenschappers van de TU Kampen en TU Apeldoorn doen al jaren gezamenlijk onderzoek. In deze bundel presenteren zij essays over thema's als gereformeerde Bijbelwetenschap vroeger en nu, canonvragen en auteurschap van de Bijbel. Het afsluitende hoofdstuk is in zijn geheel gewijd aan gereformeerde Bijbelwetenschap en hermeneutiek. Ook een van de voorgaande delen in dezelfde reeks gaat dieper in op hermeneutiek en Schriftgezag in de praktijk.

Dr. Myriam Klinker-De Klerck geeft in *Als vrouwen het woord doen* een exegese van zeven Bijbelteksten met apostolische voorschriften voor vrouwen die een rol spelen in het nadenken over de positie van vrouwen in het ambt.

Wie zoekt naar een historische inleiding op de hermeneutiek kan terecht bij de tweedelige serie *Tussen tekst en lezer. Een historische inleiding in de bijbelse hermeneutiek* van dr. Arie Zwiep. Hij laat zien hoe er vanaf het begin van de kerkgeschiedenis is nagedacht over de uitleg van de Schrift en welke uitgangspunten daarbij een rol speelden. In het eerste deel behandelt Zwiep de periode van de eerste eeuwen van het christendom tot en met Friedrich Schleiermacher.

Het tweede deel beschrijft de ontwikkelingen in de 20ste en 21ste eeuw, van de historische kritiek tot en met de ontwikkelingen in de postmoderne hermeneutiek.

Een taalfilosofische insteek bij hermeneutiek biedt dr. René van Woudenberg in zijn boek *Filosofie van taal en tekst*. We zeggen dat woorden, zinnen en teksten betekenis hebben. Maar wat is betekenis eigenlijk? Wat heeft betekenis te maken met interpretatie? En als we iets niet benoemen, heeft het dan geen bestaansrecht? Deze inleiding in de taalfilosofie helpt verder in de bezinning op wat er gebeurt tussen tekst en lezer, wat direct kan worden doorvertaald naar Bijbelse hermeneutiek.

Tot slot twee Engelstalige titels. In *Hermeneutics: an Introduction* gaat dr. Anthony Thiselton uitgebreid in op het wetenschappelijke debat rond hermeneutiek. Na een historisch overzicht gaat hij ook in op ontwikkelingen in de

20ste eeuw, zoals de invloed van de bevrijdingstheologie en de feministische theologie en de opkomst en invloed van het postmodernisme.

In *Scripture and the Authority of God - How to Read the Bible Today* behandelt de Britse nieuwtestamenticus dr. Tom Wright de vraag: wat zegt de Bijbel eigenlijk? Hij wijst een weg in het beluisteren van Gods stem in de Schrift en laat zien hoe zowel Bijbelgetrouwe als liberale christenen zich schuldig maken aan een verkeerde manier van Bijbellezers. Wright weet het academische debat en de persoonlijke geloofsbeleving bij elkaar te brengen. Dit wordt heel concreet aan het eind van zijn boek, waar hij laat zien op wat voor manier zijn aanpak een verfrissing kan zijn in het nadenken over de sabbat en het monogame huwelijk.

Dr. Jakob van Bruggen, *Het kompas van het christendom - ontstaan en betekenis van een omstreden bijbel*. Kampen (Kok), 2008.

Dr. C. Trimp (red.), *Woord op schrift – theologische reflecties over het gezag van de Bijbel*. Kampen (Kok), 2003.

Dr. Koert van Bakkum e.a. (red.), *Nieuwe en oude dingen. Schatgraven in de Schrift*. TU bezinningsreeks nr. 13. Barneveld (Vuurbaak), 2013.

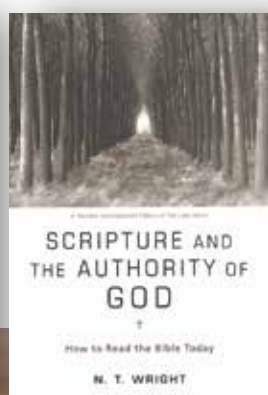
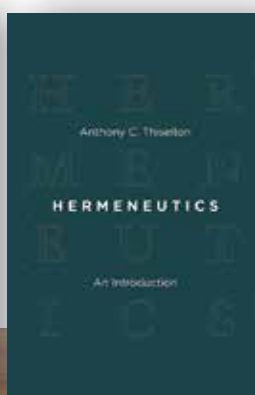
Dr. Myriam Klinker-De Klerck, *Is vrouwen het woord doen. Over schriftgezag, hermeneutiek en het waarom van de apostolische instructie aan vrouwen*. TU bezinningsreeks nr. 9. Barneveld (Vuurbaak), 2011.

Dr. Arie Zwiep, *Tussen tekst en lezer. Een historische inleiding in de bijbelse hermeneutiek* (twee delen). Amsterdam (VU uitgeverij), 2009/2013.

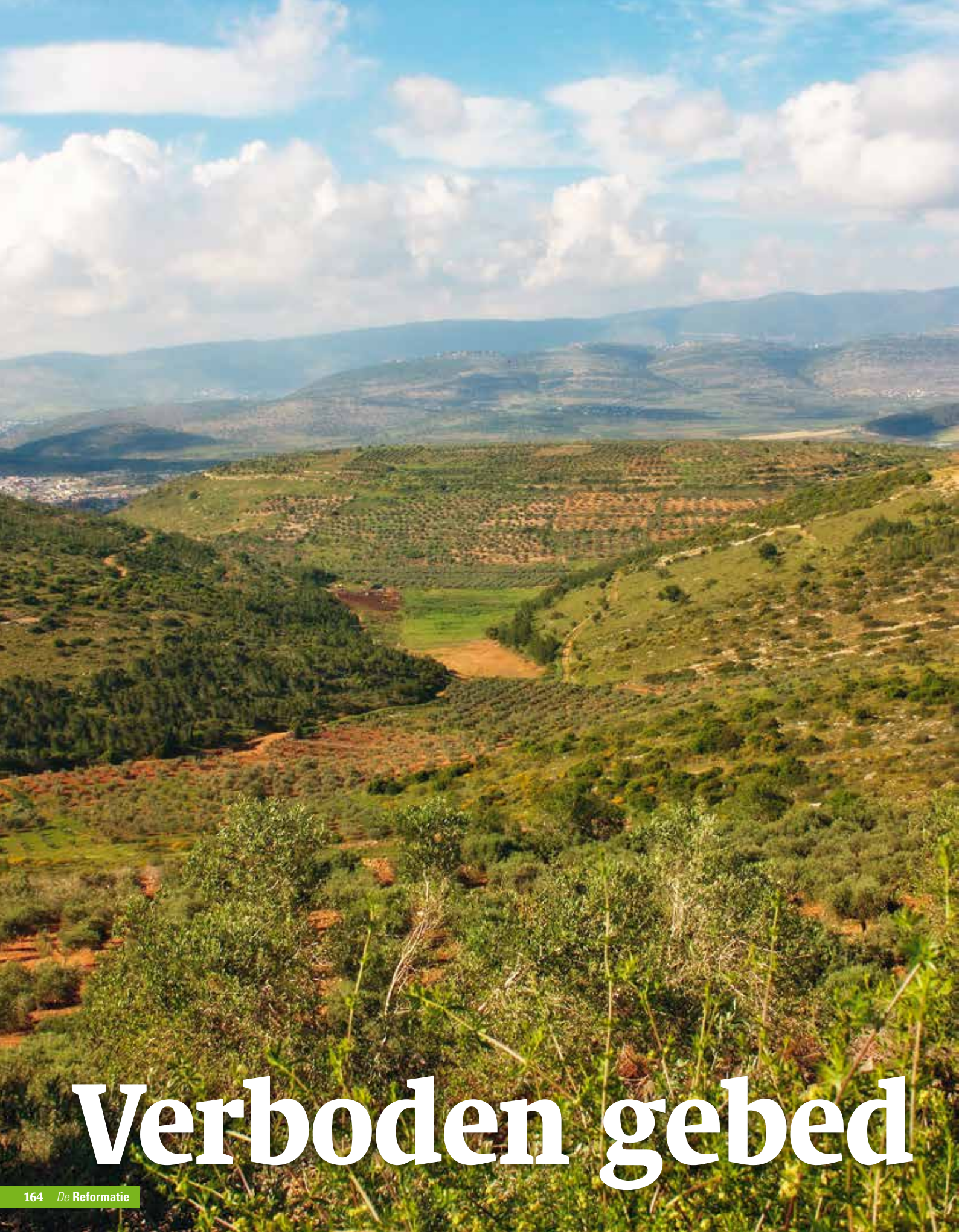
Dr. René van Woudenberg, *Filosofie van taal en tekst*. Budel (Damon), 2002.

Dr. Anthony Thiselton, *Hermeneutics: an Introduction*. Grand Rapids, Michigan (Eerdmans), 2009.

Dr. N.T. Wright *Scripture and the Authority of God - How to Read the Bible Today*. New York (HarperCollins), 2011.

Verboden gebied

HIJ ZEI: 'GENOEG, ZWIJG HIER VERDER OVER!'

Deuteronomium 3:26b

God verhoort niet alle gebeden. Hij hoort wel alle gebeden. Maar wat als God je een bepaald gebed verbiedt?

Dat overkwam Gods dienaar Mozes. God had hem gezegd dat hij het beloofde land niet mocht binnentrekken. Maar Mozes kende zijn Heer als een genadige God. Daarom probeerde hij het nog een keer. Hij smeekte de HEER of hij toch samen met Israël de Jordaan over mocht trekken, om dat mooie land te zien. Hij vroeg dat niet eens voor zijn eigen plezier. Hij wilde nog meer van Gods ongeëvenaarde grootheid en kracht zien (Deut. 3:24).

Dit nederige verzoek van Mozes viel bij God allerminst in goede aarde. De HEER werd zelfs boos (vs. 26a). Hij wilde Mozes hier niet meer over horen: 'Genoeg, zwijg hier verder over!'

Het was Israëls schuld dat dit gebeurde. Bij Meriba hadden de Israëlieten Mozes tot het uiterste getergd. Zij hadden hem ervoor verantwoordelijk gesteld dat zij zonder water zaten. Zij hadden hem verweten dat hij hen naar de woestijn gebracht om hen van dorst te laten omkomen (Num. 20:3-5).

Geen wonder dat Mozes toen woedend was geworden. Hij schold de Israëlieten uit voor 'opstandig volk'. Hij gaf lucht aan zijn verontwaardiging door met zijn stok twee keer op de rots te slaan (Num. 20:10-11). Daar kun je helemaal inkomen, maar het was niet wat God wilde. Hij wilde alleen maar water

geven, door één machtig bevel, zonder straf of verwijt. Op een heel bijzondere manier wilde Hij Israël tonen dat het leefde van zijn ontferming.

Door Mozes' eigenwillige scheldpartij en de klappen op de rots had Israël daar geen zicht op gekregen. Daar werd Mozes zwaar voor gestraft. Hij mocht niet de man zijn onder wiens leiding Israël Kanaän binnentrok. Maar op die manier bleef het toch zichtbaar voor Israël: wij leven niet van woede en klappen. Wij leven alleen van de unieke liefde van de heilige God (vgl. Num. 20:13).

Mozes moest nu maar eens begrijpen waarom hij moest sterven voor de poort van Kanaän. God beoogde daarmee het leven van zijn volk. Mozes' dood aan de overkant van de Jordaan liet zien waaraan Israël het bezit van het land te danken had. Het was een geschenk van Gods genade, die hun zonden overwon.

Gods beslissing was hard voor Mozes, maar hij heeft de les geleerd. Zonder schroom vertelt hij de Israëlieten over het gebed dat God hem verbood. Hij wijst hun op zijn opvolger Jozua, die hen het land mag binnenleiden dat zij heus niet meer verdienden dan hij (Deut. 4:28).

Door Gods hulp kwam Mozes zover dat hij Gods beslissing aanvaardde en Israël erover vertelde. Het concrete gebed werd afgewezen, maar de bidder werd geholpen.

Het was een **geschenk van Gods genade**, die de zonden van het volk overwon

‘Verhoor mij als ik roep tot U’

TEKST: JAN LUTH, PIANIST BIJ DE NGK EN DE BAPTISTENGEMEENTE PNIËL IN HEERENVEEN EN IN DE GEVANGENIS NORGERHAVEN IN VEENHUIZEN ///

Om gemeenten en predikanten hun weg te laten vinden in het nieuwe Liedboek dat in 2013 gepresenteerd werd, wordt in 2014 in *De Reformatie* in samenwerking met *Opbouw* iedere maand een nieuw lied besproken. Dit keer is dat 4a: ‘Verhoor mij als ik roep tot U’.

4a Verhoor mij als ik roep tot U

1 Verhoor mij als ik roep tot U,
ge-bie-der van ge-rech-tig-heid.
Ach geef mij a-dem in de nacht
en maak me van beklemming vrij.

2 Waar is de trots die ik ooit had?
Ik joeg op leegte en op dood.
Nu moet ik zoeken naar mijn Heer,
zoals een kind naar moeders schoot.

3 Ontsluit de poorten van je geest,
spreek in de stilte van je hart.
Leg je vertrouwen in zijn hand,
en alle offers die je bracht.

4 Zovelen zochten naar geluk –
God, toon uw lichtende gelaat.
Gij brengt meer vreugde in mijn hart
dan oogst en wijn en overdaad.

5 Een vrede daalt in mij, meteen,
en ik val waar ik lig in slaap.
Gij geeft mij in de nacht een huis
dat van vertrouwen eeuwig staat.

tekst Alexis de Roodde, bij Psalm 4
melodie Christopher Norton – ‘O righteous Lord who set me right’

Het Liedboek opent met de 150 psalmen. Daar ben ik heel blij mee. Er zijn veel prachtige gezangen, maar de psalmen zijn ongeëvenaard.

Achter een aantal psalmen zijn liederen en/of teksten opgenomen met een verwante inhoud. Zo krijgen de psalmen nog meer aandacht. Dichters en componisten laten zien dat een psalmtekst hen inspireerde. Hun werk zal een lezer of zanger mogelijk verrassen en de belangstelling voor de oude tekst levend houden.

Na Psalm 4 (‘Laat als ik roep mij op U hopen’, berijmd door Muus Jacobse) volgt lied 4a: ‘Verhoor mij als ik roep tot U’, op een tekst van Alexis de Roodde. Het is, ook door de melodie van Christopher Norton, een lied dat ademt.

Psalmtekst De dichter is speels in z’n taalgebruik als hij in vers 5 schrijft: ‘Ik val waar ik lig in slaap.’ Ook het vrije gebruik van begin- en binnenrijm (‘zovelen zochten’ en ‘geluk’ en ‘gelaat’ in vers 4) maakt dat de tekst aanspreekt. De oorspronkelijke psalmtekst is niet in zijn geheel verwerkt. De verzen 3, 4 en 5a ontbreken: ‘Machtigen, hoe lang nog maakt u mij te schande, is de schijn u lief, de leugen uw leidraad? De Heer schenkt zijn gunst aan wie Hem trouw is, de Heer luistert als ik tot Hem roep. Beef voor Hem en zondig niet.’ En dit zijn juist zulke kernachtige Bijbelwoorden! Toch is dat geen probleem, lijkt mij. We zingen van berijmde psalmen ook vaak alleen bepaalde verzen. Lied 4a is niet meer dan een lied naar psalm 4.

Armoedeonderzoek 2013

In 2013 is een nieuw oecumenisch 'Armoedeonderzoek 2013' gehouden naar de diaconale hulpverlening door kerken vanwege armoede.

Ondanks het hoge welvaartsniveau in Nederland hebben grote groepen mensen in ons land moeite om het hoofd boven water te houden.

Kerkelijke instanties zijn vaak gedwongen om bij te springen.

Uitroep De piano lijkt me als begeleidingsinstrument het meest geschikt voor dit lied. De melodie ontbreekt weliswaar in de begeleidingspartij, maar dat is geen bezwaar. Dat is juist mooi. Met de melodie bij dit lied kan de gemeente zich prima zelf redden. Mij lijkt het goed om de begeleiding in z'n geheel vooraf te laten spelen, in een rustig tempo (kwartnoot = 63). Zo komt men tot rust voordat de gebedstekst 'Verhoor mij als ik roep tot U' wordt gezongen. Die rust ontstaat door de regelmaat van de kwartnoten, de akkoordverkleuringen en de dalende reeksen basnoten.

Direct nadat de begeleider zijn partij voor de tweede keer inzet – zonder pauze in te lassen – zet de gemeente in. De melodie klinkt als een uitroep. Tegenover de dalende reeksen in de baslijn van de begeleiding zingt de gemeente steeds stijgende reeksen. Het is belangrijk dat de eindnoot van elke regel lang genoeg wordt aangehouden. Dat klinkt mooi met de akkoordwisseling in de piano. Elke nieuwe regel wordt pas ingezet ná het akkoord op de eerste tel in de begeleiding. Er is dan ook voldoende tijd om adem te halen na de lange eindnoten.

Tip: Elise Mannah heeft het lied opgenomen op haar cd *Luisterliedboek*.

Om meer inzicht te krijgen in de rol van kerkelijke organisaties bij het bestrijden van armoede is de bijdrage van plaatselijke diaconale organisaties onontbeerlijk. Het Armoedeonderzoek 2013 geeft inzicht in het aantal hulpvragen dat vanwege armoede door plaatselijke diaconale organisaties worden ontvangen. Het Armoedeonderzoek 2013 is het zesde oecumenische onderzoek waarin inzicht wordt geboden hoe plaatselijke kerken actief betrokken zijn bij de bestrijding van armoede. Deze diaconale inzet kent een lange traditie. Kerken spelen een relevante rol aan de onderkant van de samenleving door het ondersteunen van mensen in financiële nood. Zij doen dat om acute nood te lenigen. Zij doen dat om mensen te voeden en rekeningen te betalen omdat anders huisuitzetting dreigt. En zij doen dat ook om effecten van armoede te verminderen. Kerken laten het hier niet bij en proberen met betrokkenen en andere organisaties verbeteringen in beleid te bewerkstelligen.

Ook de GKv- en NGK-diaconieën hebben in dit onderzoek geparticipeerd. Het rapport is tegen betaling van alleen verzendkosten te bestellen via de website van het diaconaal steunpunt: www.diaconaalsteunpunt.nl.

DOE-CONFERENTIE 'SAMENWERKEND, EN DAN...'

Je hebt als plaatselijke kerken elkaar erkend. Je houdt wel eens kanselruil, een gezamenlijke dienst, misschien samen avondmaal. Is dat dan de kerkelijke eenheid die je nastreeft? Of is het pas echte eenheid als je ook één gemeente vormt? Is de stap naar een samenwerkingsgemeente vooral iets voor kerken die te klein worden om zelfstandig te bestaan? Waarom zou je wel of niet daarvoor kiezen? En als je zo'n samenwerkingsgemeente vormt, wil je dan ook 's zondags met z'n allen in één kerkdienst of kies je voor twee wijkgemeentes die dan ook ieder hun eigen 'kleur' kunnen hebben? Over deze vragen houdt de DOE-groep (Deputaten Overleg Eenheid van GKV, CGK en NGK) een avond-conferentie op 17 januari 2014 te Bunschoten. Meer informatie hierover op www.kerkelijkeeenheid.nl

SYNODE EDE 2014

Nog een paar weken en dan hoopt de synode van Ede van start te gaan. In beleidsrapporten hebben deputaties verslag gedaan over hun werkzaamheden in de afgelopen drie jaar, vaak met een aanbeveling richting de synode. Zo'n aanbeveling wordt door de synode besproken. De synode kan op grond van het rapport het deputaatschap eventueel een nieuwe opdracht geven. Veel van de beleidsrapporten zijn al te lezen op de website www.synode.gkv.nl.

D.V. op 24 en 25 januari komen de afgevaardigden voor het eerst bij elkaar om met elkaar kennis te maken. D.V. op 31 januari zal er een bidstond worden gehouden. Deze bidstond begint om 19.30 uur in de kerk van Ede. Tijdens deze bidstond vragen de synodeleden om een zegen voor de komende periode. Deze dienst wordt geleid door ds. P. Niemeijer, de preses van de vorige GS Harderwijk 2011. Deze dienst is live te volgen via www.luisterpost.nl. Adres van de kerk is Ontmoetingskerk, Zuilestein 1, 6714 CA Ede. Een dag later zal de constituerende vergadering plaatsvinden.

DIACONALE ONTMOETINGS DAG

D.V. op 1 februari 2014 organiseert Luisterend Dienen de jaarlijkse Diaconale Ontmoetingsdag in Nijkerk. Arie Slob, fractievoorzitter van de ChristenUnie in de Tweede Kamer, zal spreken over het thema 'Diaconaat in de participatiestaat'.

Tijdens de Diaconale Ontmoetingsdag wordt een gevarieerd programma aangeboden waarbij de nadruk ligt op het praktisch toerusten van diakenen. Er zijn diverse workshops met als titel: WMO, Kerk in de Buurt, Diaconale Platforms, De startende diaken en Financieel beleid maken. In deze workshops wordt verder ingegaan op de mogelijkheden voor de diaconie om actief te zijn in de samenleving.

De Diaconale Ontmoetingsdag vindt plaats in Congrescentrum 'De Schakel' aan de Oranjelaan 10 in Nijkerk. De dag is inclusief lunch en toegang is vrij.

Er wordt gecollecteerd voor de onkosten. Voor meer informatie en aanmelden kunt u terecht op www.luisterenddienen.nl.

UIT DE KERKEN

Beroepbaar:

Ds. D. Mak te Emmeloord (docent Setia in Jakarta), tel. 050-3643768, e-mail dickmak64@gmail.com.

Ds. J. Plug te Gouda, voorheen kerkelijk opbouwwerker in Benin, tel. 0598-852734 of 06-30370740, e-mail: johan.plugin@filternet.nl.

Beroepen te:

Zuidbroek: kandidaat H. Zeilstra te Ureterp.

Eemdijk: kandidaat M.K. van Rijswijk te Kampen.

Axel: J.W. Boerma te Rotterdam-Oost.

Aangenomen naar:

Haarlem: J.A. Schelling te Venlo.

Preekconsent verlengd:

Th. Meedendorp te Amsterdam. Tel. 020-4454341 of 06-51708833.

Rectificatie:

Jubileum: ds. Joh. de Wolf (Amersfoort) was op 23 dec. jl. veertig jaar predikant, en geen vijfentwintig, zoals in het vorige nummer abusievelijk vermeld stond.